

Філіпов Олег Михайлович

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин та логістики

Навчально-наукового інституту

«Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Filipov Oleg

Postgraduate Student of the Department of International Economic Relations and Logistics

Educational and Research Institute

“Karazin Institute of International Relations and Travel Business”

V.N. Karazin Kharkiv National University

ORCID: 0009-0003-3506-0273

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-11-10359

ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ КРАЇН БАЛТІЇ НА СВІТОВИХ РИНКАХ

THE IMPACT OF THE EUROPEAN UNION'S FOREIGN TRADE POLICY ON THE COMPETITIVENESS OF BALTIC COUNTRIES' PRODUCTS ON WORLD MARKETS

Анотація. У статті досліджено вплив зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу на конкурентоспроможність продукції країн Балтії на світових ринках. Розкрито теоретичні аспекти визначення впливу зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу на конкурентоспроможність продукції Естонії, Латвії та Литви. В результаті отримано основні фактори, що впливають на конкурентоспроможність продукції, їх сутність та особливості. Встановлено які саме із цих факторів найбільш тісно пов'язані з зовнішньоторговельною політикою Європейського Союзу. Виявлено основні переваги у конкурентоспроможності країн Балтії та розкрито їх сутність. Розглянуто основні проблемні питання конкурентоспроможності країн Балтії та досліджено їх сутність і наслідки. Встановлено вплив зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу на конкурентоспроможність країн Балтії. Наведено основні позитивні та негативні аспекти впливу зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу на конкурентоспроможність країн Балтії. Основними позитивними аспектами впливу зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу на конкурентоспроможність країн Балтії є: доступ до спільного ринку Європейського Союзу; участь у торговельних угодах Європейського Союзу з третіми країнами; підтримка з боку європейських фондів та програм. А негативними аспектами визначено: посилення конкуренції на внутрішньому ринку; суворі вимоги щодо стандартів та якості продукції; залежність від загальної зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу. Запропоновано такі стратегії підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії: інноваційний розвиток та технологічні інвестиції для підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії; диверсифікацію ринків збуту; підвищення кваліфікації та розвиток людського капіталу; підтримку малого та середнього бізнесу. Розглянуто сутність, особливості та шляхи реалізації цих основних стратегій підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії.

Вступ. В сучасних умовах глобалізації та інтеграції світової економіки роль регіональних об'єднань, таких як Європейський Союз, стає дедалі більш значущою. Європейський Союз є одним із найбільших економічних блоків світу, що суттєво впливає на формування міжнародних торговельних відносин та встановлення глобальних економічних тенденцій. Вступ країн Балтії – Естонії, Латвії та Литви до Європейського Союзу у 2004 році став поворотним моментом у їхньому економічному розвитку, відкривши нові можливості та водночас поставивши перед ними нові виклики. Хоча існують дослідження щодо економічного розвитку країн Балтії, але питання впливу саме зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу на їхню конкурентоспроможність вивчене недостатньо.

Таким чином, дослідження впливу зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу на конкурентоспроможність продукції країн Балтії на світових ринках є актуальними з урахуванням: потреби в адаптації до мінливих умов міжнародної торгівлі та глобальних викликів; необхідності розроблення ефективних стратегій підвищення конкурентоспроможності на

основі реальних даних та аналізу; важливості використання досвіду країн Балтії для інших держав, що прагнуть інтеграції до Європейського Союзу або вже є його членами.

Мета. Метою дослідження є визначення основних аспектів впливу зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу ЄС на конкурентоспроможність продукції Естонії, Латвії та Литви та визначення напрямків її підвищення.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) офіційні документи Європейського Союзу (регламенти, директиви, стратегічні документи); 2) наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що присвячено питанням аналізу впливу зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу на конкурентоспроможність продукції Естонії, Латвії та Литви; 3) статистичні дані (дані Eurostat, національних статистичних відомств); 4) аналітичні звіти (звіти міжнародних організацій (OECD, WTO, IMF)).

В процесі проведення дослідження було використано наступні наукові методи: порівняльний аналіз (для виявлення особливостей зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу), статистичний аналіз (для оцінки показників конкурентоспроможності), системний підхід (для комплексного аналізу факторів впливу), логічне узагальнення результатів (формулювання висновків).

Результати. У статті досліджено основні фактори, що впливають на конкурентоспроможність продукції, визначено їх сутність та особливості. Встановлено які саме із цих факторів є найбільш тісно пов'язаними з зовнішньоторговельною політикою Європейського Союзу. Виявлено основні переваги у конкурентоспроможності країн Балтії та розкрито їх сутність. Розглянуто основні проблемні питання конкурентоспроможності країн Балтії та досліджено їх сутність і наслідки. Наведено основні позитивні та негативні аспекти впливу зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу на конкурентоспроможність країн Балтії. Запропоновано основні стратегії підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на визначенні ролі прямих іноземних інвестицій у розвитку зовнішньоторговельних відносин та економічного зростання країн Балтії.

Ключові слова: Європейський Союз, країни Балтії, Литва, Естонія, Латвія, конкурентоспроможність, світові ринки, вплив, євроінтеграційні процеси, зовнішньоторговельні відносини.

Summary. The article examines the impact of the European Union's foreign trade policy on the competitiveness of the Baltic States' products on world markets. The theoretical aspects of determining the impact of the European Union's foreign trade policy on the competitiveness of products of Estonia, Latvia and Lithuania are disclosed. As a result, the main factors influencing the competitiveness of products, their essence and features are obtained. It is determined which of these factors are most closely related to the foreign trade policy of the European Union. The main advantages in the competitiveness of the Baltic countries are identified and their essence is revealed. The main problematic issues of competitiveness of the Baltic countries are considered and their essence and consequences are investigated. The impact of the European Union's foreign trade policy on the competitiveness of the Baltic States is determined. The main positive and negative aspects of the impact of the European Union's foreign trade policy on the competitiveness of the Baltic States are presented. The main positive aspects of the impact of the European Union's foreign trade policy on the competitiveness of the Baltic States are: access to the European Union's common market; participation in the European Union's trade agreements with third countries; support from European funds and programs. The negative aspects are as follows: increased competition in the domestic market; strict requirements for product standards and quality; dependence on the common foreign trade policy of the European Union. The author proposes the following strategies for improving the competitiveness of the Baltic States' products: innovative development and technological investments to improve the competitiveness of the Baltic States' products; diversification of sales markets; professional development and human capital development; support for small and medium-sized businesses. The author examines the essence, features and ways of implementing these main strategies for improving the competitiveness of the Baltic States' products.

Introduction. In today's globalized and integrated world economy, the role of regional associations such as the European Union is becoming increasingly important. The European Union is one of the largest economic blocs in the world, which has a significant impact on the formation of international trade relations and the establishment of global economic trends. The accession of the Baltic States – Estonia, Latvia, and Lithuania – to the European Union in 2004 was a turning point in their economic development, opening up new opportunities and posing new challenges. Although there are studies on the economic development of the Baltic states, the impact of the EU's foreign trade policy on their competitiveness has not been sufficiently studied.

Thus, research on the impact of the European Union's foreign trade policy on the competitiveness of the Baltic States' products on world markets is relevant given: the need to adapt to changing international trade conditions and global challenges; the need to develop effective strategies to improve competitiveness based on real data and analysis; the importance of using the experience of the Baltic States for other states seeking integration into the European Union or already being its members.

Objective. The purpose of the study is to identify the main aspects of the impact of the EU's foreign trade policy on the competitiveness of products of Estonia, Latvia and Lithuania and to determine the directions for its improvement.

Materials and methods. The research materials are: 1) official documents of the European Union (regulations, directives, strategic documents); 2) scientific works of domestic and foreign authors on the analysis of the impact of the European Union's foreign trade policy on the competitiveness of products of Estonia, Latvia and Lithuania; 3) statistical data (data from Eurostat, national statistical offices); 4) analytical reports (reports of international organizations (OECD, WTO, IMF)).

The following scientific methods were used in the course of the study: comparative analysis (to identify the peculiarities of the European Union's foreign trade policy), statistical analysis (to assess competitiveness indicators), systematic approach (for a comprehensive analysis of the factors of influence), logical generalization of the results (formulation of conclusions).

Results. The article examines the main factors affecting the competitiveness of products, defines their essence and features. It is determined which of these factors are most closely related to the foreign trade policy of the European Union. The main advantages in the competitiveness of the Baltic countries are identified and their essence is revealed. The main problematic issues of competitiveness of the Baltic countries are considered and their essence and consequences are investigated. The main positive and negative aspects of the impact of the European Union's foreign trade policy on the competitiveness of the Baltic States are presented. The main strategies for improving the competitiveness of the Baltic countries' products are proposed.

Perspectives. Further research is suggested to focus on determining the role of foreign direct investment in the development of foreign trade relations and economic growth in the Baltic States.

Key words: European Union, Baltic States, Lithuania, Estonia, Latvia, competitiveness, world markets, influence, European integration processes, foreign trade relations.

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації та інтеграції світової економіки роль регіональних об'єднань, таких як Європейський Союз (ЄС), стає дедалі більш значущою. ЄС є одним із найбільших економічних блоків світу, що суттєво впливає на формування міжнародних торговельних відносин та встановлення глобальних економічних тенденцій. Вступ країн Балтії — Естонії, Латвії та Литви — до ЄС у 2004 році став поворотним моментом у їхньому економічному розвитку, відкривши нові можливості та водночас поставивши перед ними нові виклики.

Актуальність теми статті зумовлена низкою наступних факторів: країни Балтії розташовані на перетині важливих транспортних коридорів між Західною Європою та країнами Східного партнерства, що робить їх ключовими гравцями у транзиті товарів; незважаючи на відносно невеликі розміри, ці країни демонструють високі темпи економічного зростання та інноваційний розвиток; ЄС встановлює єдині правила торгівлі з третіми країнами, що безпосередньо впливає на експортні можливості країн-членів; зміни у торговельних угодах ЄС можуть, як відкрити нові ринки для продукції країн Балтії, так і створити додаткові перешкоди; зростання протекціоністських настроїв у світі вимагає від країн адаптації до нових умов та пошуку шляхів збереження конкурентних позицій; пандемія COVID-19 суттєво вплинула на міжнародну торгівлю, ланцюги постачання та споживчий попит; для збереження та посилення своїх позицій на світових ринках країни Балтії повинні активно впроваджувати інновації та підвищувати технологічний рівень виробництва; вимоги до якості та екологічності продукції постійно зростають, що вимагає адаптації від виробників. Хоча існують дослідження щодо економічного розвитку країн Балтії, але питання впливу саме зовнішньоторговельної політики ЄС на їхню конкурентоспроможність вивчене недостатньо.

Таким чином, дослідження впливу зовнішньоторговельної політики ЄС на конкурентоспроможність продукції країн Балтії на світових ринках є актуальними з урахуванням: потреби в адаптації до мінливих умов міжнародної торгівлі та глобаль-

них викликів; необхідності розроблення ефективних стратегій підвищення конкурентоспроможності на основі реальних даних та аналізу; важливості використання досвіду країн Балтії для інших держав, що прагнуть інтеграції до ЄС або вже є його членами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження впливу зовнішньоторговельної політики ЄС на конкурентоспроможність продукції країн Балтії на світових ринках присвячено цілу низку наукових праць, як в Україні, так і за її межами. Аналіз таких досліджень дозволяє виділити декілька ключових напрямів: встановлення впливу інтеграції до ЄС на торговельну динаміку країн Балтії [1; 2]; визначення ролі зовнішньоторговельної політики ЄС у підвищенні конкурентоспроможності [3; 4]; інновації та технологічний розвиток як фактори конкурентоспроможності [5; 6]; виклики та перспективи в умовах глобальних змін [7; 8]; регіональна співпраця та інтеграція [9]; дослідження моделей конкурентоспроможності експортної продукції країн Балтії та визначення факторів, що впливають на зацікавленість цією продукцією на міжнародних ринках [10–12].

Так в роботі [1] проілюстровано, що вступ країн Балтії до ЄС сприяв їхній глибокій інтеграції у світову економіку. Це підтверджується збільшенням обсягів торгівлі, залученням іноземних інвестицій та підвищенням конкурентоспроможності. Наведені в [2] результати досліджень Європейської комісії показують, що після вступу до ЄС країни Балтії диверсифікували свій експорт, перейшовши від сировинних товарів до продукції з вищою доданою вартістю. Автори в [3] дослідили, що завдяки спільній зовнішньоторговельній політиці ЄС, країни Балтії отримали доступ до угод про вільну торгівлю з третіми країнами, що розширило їхні експортні можливості. Дослідження фахівців ОЕСД [4] показують, що впровадження європейських стандартів якості та безпеки підвищило довіру до продукції країн Балтії на міжнародних ринках. Згідно з [5] Естонія та Литва демонструють високі показники інноваційної діяльності, що сприяє створенню конкурентоспроможної продукції. Дослідження Світового

економічного форуму [6] відзначають успіхи Естонії в цифровізації економіки, що позитивно впливає на її конкурентоспроможність. Звіт OECD [7] підкреслює, що пандемія COVID-19 мала значний вплив на економіку країн Балтії, але швидка адаптація та цифровізація допомогли пом'якшити її негативні наслідки. Дослідники із Європейської екологічної агенції в [8] обґрунтовують важливість переходу до «зеленої» економіки для збереження конкурентоспроможності на світових ринках. В [9] розглянуто основні переваги співпраці країн Балтії для покращення інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності. В [10] за допомогою моделі конкурентних переваг М. Портера аналізуються національні фактори, що сприяють конкурентоспроможності, включаючи факторні умови, умови попиту, пов'язані та підтримуючі галузі, стратегію і конкуренцію. Авторами наукової праці [11] в рамках моделі глобальних ланцюгів вартості досліджено участь країн у міжнародних виробничих мережах та їхню позицію в них. Робота [12] присвячена застосуванню індексів глобальної конкурентоспроможності для оцінювання конкурентоспроможності країн за різними показниками (наприклад, такими як інновації, інфраструктура, макроекономічна стабільність тощо). В [13] визначено ключові тенденції європейського протекціонізму, а також здійснено аналіз наслідків торговельних обмежень в контексті політичних та дипломатичних відносин між національними урядами країн-членів ЄС та країн-партнерів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про значний вплив зовнішньоторговельної політики ЄС на конкурентоспроможність продукції країн Балтії. Спільна торговельна політика, доступ до єдиного ринку та інтеграція до глобальних ланцюгів доданої вартості сприяли зростанню експорту та підвищенню якості продукції. Водночас, дослідники відзначають виклики, пов'язані з глобальними економічними змінами, що вимагає від країн Балтії подальшого вдосконалення стратегій розвитку, інноваційної діяльності та регіональної співпраці.

Метою статті є визначення основних аспектів впливу зовнішньоторговельної політики ЄС на конкурентоспроможність продукції Естонії, Латвії та Литви.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) офіційні документи Європейського Союзу (регламенти, директиви, стратегічні документи); 2) наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що присвячено питанням аналізу впливу зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу на конкурентоспроможність продукції Естонії, Латвії та Литви; 3) статистичні дані (дані Eurostat, національних статистичних відомств); 4) аналітичні звіти (звіти міжнародних організацій (OECD, WTO, IMF)).

В процесі проведення дослідження було використано наступні наукові методи: порівняльний аналіз (для виявлення особливостей зовнішньоторговель-

ної політики Європейського Союзу), статистичний аналіз (для оцінки показників конкурентоспроможності), системний підхід (для комплексного аналізу факторів впливу), логічне узагальнення результатів (формулювання висновків).

Виклад основного матеріалу.

1. Теоретичні аспекти визначення впливу зовнішньоторговельної політики ЄС на конкурентоспроможність продукції Естонії, Латвії та Литви. Конкурентоспроможність продукції є багатограним поняттям, яке залежить від внутрішніх ресурсів компанії та зовнішніх ринкових умов. Врахування та стратегічне управління цими факторами дозволяє підприємствам успішно конкурувати на світових ринках, реагувати на виклики та використовувати нові можливості для розвитку. З урахуванням логіки викладення результатів досліджень наведених в цій статті, розглянемо основні фактори, що впливають на конкурентоспроможність продукції. До таких факторів відносяться: якість продукції, інновації та технологічний розвиток, цінова конкурентоспроможність, людський капітал та рівень освіти, інфраструктура та логістика, державна політика та регуляторне середовище, доступ до ринків та торговельних угод, бренд та маркетинг, фінансові ресурси та доступ до фінансування, екологічна стійкість та соціальна відповідальність; попит на ринку та переваги споживачів, управління ланцюгом постачання, захист інтелектуальної власності, культурні та соціальні фактори, економічні умови та валютні коливання, політична стабільність та правове середовище, міжнародні стандарти та сертифікація, стратегічні альянси та партнерства, сервісне обслуговування та підтримка клієнтів, інформаційні технології та цифровізація. В таблиці 1 наведено сутність та особливості основних факторів, що впливають на конкурентоспроможність продукції.

З вищеперерахованих факторів (в таблиці 1), найбільш тісно пов'язаними з зовнішньоторговельною політикою ЄС є наступні [18]: доступ до ринків та торговельних угод; державна політика та регуляторне середовище; міжнародні стандарти та сертифікація; політична стабільність та правове середовище; захист інтелектуальної власності; глобалізація та міжнародна експансія; екологічна відповідальність та стійкість; інновації та технологічний розвиток; інфраструктура та логістика.

Ці фактори безпосередньо формуються або знають впливу від зовнішньоторговельної політики ЄС, яка встановлює рамки та умови для міжнародної торгівлі країн-членів, включаючи країни Балтії. Вони визначають можливості експорту, вимоги до продукції, стандарти якості та безпеки, а також умови конкуренції на світових ринках.

Після вступу до ЄС такі країни, як Естонія, Латвія та Литва досягли значного прогресу в підвищенні своєї конкурентоспроможності (табл. 2).

Таблиця 1

Основні фактори, що впливають на конкурентоспроможність продукції

Назва	Сутність та особливості
Якість продукції	Ключовий фактор, який визначає здатність товару або послуги задовольняти потреби споживачів. Висока якість підвищує лояльність клієнтів, сприяє позитивному іміджу бренду та дозволяє конкурувати на світових ринках. Це включає відповідність міжнародним стандартам, надійність, довговічність та безпеку продукції.
Інновації та технологічний розвиток	Інновації сприяють створенню нових продуктів та послуг, а також удосконаленню існуючих. Технологічний розвиток дозволяє підвищити ефективність виробництва, знизити витрати та швидко реагувати на зміни ринку. Компанії, які інвестують в дослідження та розвиток (R&D), мають конкурентну перевагу.
Цінова конкурентоспроможність	Співвідношення ціни та якості продукції впливає на рішення споживачів при покупці. Зниження витрат виробництва через оптимізацію процесів або використання ефективніших технологій дозволяє встановлювати більш конкурентні ціни без втрати прибутковості.
Людський капітал та рівень освіти	Кваліфікована робоча сила є основою для інновацій та високоякісного виробництва. Інвестиції в освіту, професійну підготовку та розвиток персоналу підвищують продуктивність і здатність компаній адаптуватися до нових технологій та ринкових умов.
Інфраструктура та логістика	Розвинена транспортна, енергетична та комунікаційна інфраструктура забезпечує ефективне виробництво й доставку продукції. Високоякісна інфраструктура знижує витрати на логістику, скорочує час доставки та покращує сервіс для клієнтів.
Державна політика та регуляторне середовище	Сприятливе регуляторне середовище, що включає прозорі закони, ефективну податкову систему та підтримку підприємництва, стимулює бізнес-активність. Державна політика може сприяти або перешкоджати розвитку компаній через регуляції, субсидії або обмеження.
Доступ до ринків та торговельних угод	Міжнародні торговельні угоди та членство в економічних союзах (наприклад, ЄС) знижують бар'єри для торгівлі, відкривають доступ до нових ринків і спрощують експортно-імпорتنі операції. Це дозволяє компаніям розширювати клієнтську базу та підвищувати обсяги продажів.
Бренд та маркетинг	Сильний бренд підвищує впізнаваність продукції, формує довіру споживачів та дозволяє встановлювати вищі ціни. Ефективні маркетингові стратегії допомагають компаніям виділятися на ринку та залучати нових клієнтів.
Фінансові ресурси та доступ до фінансування	Доступ до капіталу є необхідним для інвестування в розвиток, дослідження та інновації. Стабільне фінансове становище дозволяє компаніям витримувати ринкові коливання та реагувати на нові можливості.
Екологічна стійкість та соціальна відповідальність	Сучасні споживачі та партнери все більше цінують екологічно чисті та соціально відповідальні продукти та практики. Відповідність принципам стійкого розвитку може підвищити репутацію компанії та відкрити доступ до нових сегментів ринку.
Попит на ринку та переваги споживачів	Розуміння потреб, очікувань та переваг споживачів є критичним для створення продукції, яка буде затребувана на ринку. Компанії, що активно досліджують ринок та адаптують свою продукцію до змінних тенденцій, здатні підтримувати високу конкурентоспроможність.
Управління ланцюгом постачання	Ефективне управління ланцюгом постачання (supply chain management) дозволяє оптимізувати процеси закупівлі, виробництва та доставки продукції. Це знижує витрати, підвищує швидкість реагування на замовлення та покращує якість обслуговування клієнтів.
Захист інтелектуальної власності	Охорона патентів, торгових марок та авторських прав забезпечує компаніям право власності на їхні інновації та бренди. Це запобігає незаконному копіюванню та використанню розробок конкурентами, сприяючи збереженню конкурентних переваг.
Культурні та соціальні фактори	Врахування культурних, соціальних та етнічних особливостей цільових ринків дозволяє компаніям адаптувати продукцію та маркетингові стратегії для кращого сприйняття споживачами. Невідповідність культурним нормам може призвести до відторгнення продукції.
Економічні умови та валютні коливання	Макроекономічні фактори, такі як інфляція, рівень безробіття та коливання валютних курсів, впливають на купівельну спроможність споживачів та вартість продукції. Компанії повинні враховувати ці фактори при плануванні цінової політики та бюджетування.
Політична стабільність та правове середовище	Стабільна політична ситуація та прозоре правове середовище сприяють безпечному веденню бізнесу. Зміни в законодавстві, регуляторні ризики та політичні конфлікти можуть негативно впливати на операційну діяльність компаній.

Продовження табл. 1

Міжнародні стандарти та сертифікація	Відповідність міжнародним стандартам (ISO, НАССР тощо) та наявність сертифікацій підвищує довіру до продукції на світових ринках. Це особливо важливо в галузях, де безпека та якість є критичними.
Стратегічні альянси та партнерства	Співпраця з іншими компаніями через альянси або партнерства може розширити ринкові можливості, обмінятися технологіями та знизити витрати. Це дозволяє швидше входити на нові ринки та підвищувати конкурентоспроможність.
Сервісне обслуговування та підтримка клієнтів	Якісне сервісне обслуговування до та після продажу підвищує задоволеність клієнтів, сприяє повторним продажам та формує позитивну репутацію бренду.
Інформаційні технології та цифровізація	Використання ІТ для оптимізації бізнес-процесів, аналізу даних та взаємодії зі споживачами стає ключовим фактором конкурентоспроможності в сучасному світі.

Джерело: розроблено автором на основі узагальнення [10; 14–17]

Проте вони стикаються і з низкою проблемних питань, які впливають на їхню здатність конкурувати на світових ринках (табл. 3).

Отже, вирішення проблемних питань наведених в таблиці 3 є критичним для підвищення конкурентоспроможності країн Балтії на світових ринках. Це вимагає комплексного підходу, що включає інвестиції в людський капітал, інфраструктуру, інновації та створення сприятливого бізнес-клімату. Співпраця з ЄС та використання можливостей зовнішньоторговельної політики можуть сприяти подоланню цих викликів.

2. Вплив зовнішньоторговельної політики ЄС на конкурентоспроможність країн Балтії. Основні позитивні та негативні аспекти впливу зовнішньоторговельної політики ЄС на конкурентоспроможність країн Балтії наведено на рис. 1.

Основними позитивними аспектами впливу зовнішньоторговельної політики ЄС на конкурентоспроможність країн Балтії є (рис. 1): доступ до спільного ринку ЄС; участь у торговельних угодах ЄС з третіми країнами; підтримка з боку європейських фондів та програм. Розглянемо більш детально кожен з цих аспектів.

Вступ Естонії, Латвії та Литви до Європейського Союзу у 2004 році надав цим країнам повний доступ до спільного ринку ЄС. Це означає вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили між країнами-членами. Позитивні аспекти цього досту-

пу для конкурентоспроможності країн Балтії включають: відсутність митних тарифів та кількісних обмежень полегшила експорт та імпорт товарів, знизивши витрати для підприємств; уніфікація технічних стандартів, сертифікації та нормативних вимог спростила доступ продукції країн Балтії до ринків інших держав-членів; доступ до великого ринку ЄС зробив країни Балтії привабливішими для іноземних інвесторів, що сприяло розвитку виробництва та експорту; місцеві компанії отримали можливість безперешкодно продавати свою продукцію в інші країни ЄС, збільшуючи обсяги продажів та розвиваючи бізнес.

Як члени ЄС, країни Балтії автоматично беруть участь у всіх торговельних угодах, які ЄС укладає з третіми країнами. Це має наступні позитивні впливи: торговельні угоди ЄС з більш ніж 70 країнами світу відкривають нові можливості для експорту продукції країн Балтії; угоди передбачають зменшення або повне скасування митних зборів, що робить продукцію конкурентнішою за ціною; встановлення єдиних правил торгівлі та захисту інвестицій полегшує ведення бізнесу на міжнародному рівні; угоди включають положення про захист інтелектуальної власності, що важливо для високотехнологічних галузей країн Балтії.

Країни Балтії отримують фінансову та технічну підтримку від ЄС через різні фонди та програми, що

Таблиця 2

Основні переваги у конкурентоспроможності країн Балтії

Країна	Сутність переваги у конкурентоспроможності
Естонія	– розвинений сектор інформаційних технологій та електронного урядування; – активно впроваджуються цифрові рішення в різних галузях економіки, що підвищує ефективність та конкурентоспроможність; – успішний експорт ІТ-компаніями програмного забезпечення та послуг на ринки ЄС та США.
Латвія	– сильні позиції у сфері транспорту та логістики завдяки своєму географічному розташуванню та розвиненій інфраструктурі портів; – деревообробна та харчова промисловість також є ключовими експортними секторами; – Латвійські підприємства активно впроваджують інновації для підвищення якості продукції.
Литва	– сфокусованість на розвитку біотехнологій, фармацевтичної промисловості та високотехнологічного виробництва; – країна є одним із світових лідерів у виробництві лазерних технологій; – експорт високоякісного обладнання та технологій в понад 100 країн світу.

Джерело: розроблено автором на основі узагальнення [19–21]

Таблиця 3

Основні проблемні питання конкурентоспроможності країн Балтії

Назва	Сутність	Наслідки
Демографічні виклики та міграція	Скорочення населення через низьку народжуваність та еміграцію, особливо молоді та кваліфікованих працівників, призводить до дефіциту робочої сили та старіння населення.	Скорочення населення через низьку народжуваність та еміграцію, особливо молоді та кваліфікованих працівників, призводить до дефіциту робочої сили та старіння населення. Зменшення продуктивного населення обмежує економічне зростання, інноваційний потенціал та створює тиск на системи соціального забезпечення.
Низький рівень інвестицій в дослідження та розвиток (R&D)	Інвестиції в R&D залишаються нижчими за середній рівень по ЄС, що обмежує інноваційний потенціал.	Інвестиції в R&D залишаються нижчими за середній рівень по ЄС, що обмежує інноваційний потенціал. Недостатнє фінансування науки та технологій перешкоджає розвитку високотехнологічних секторів та знижує конкурентоспроможність.
Обмеженість внутрішнього ринку	Невелике населення обмежує розміри внутрішнього ринку, що ускладнює досягнення економії на масштабі та знижує привабливість для інвесторів.	Компанії змушені орієнтуватися на експорт, стикаючись з жорсткою міжнародною конкуренцією.
Інфраструктурні обмеження	Потреба в модернізації транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури для підвищення ефективності та зниження витрат.	Інфраструктурні прогалини перешкоджають логістичним процесам та знижують конкурентоспроможність експортерів.
Залежність від окремих секторів економіки	Надмірна залежність від певних галузей, таких як транспорт, деревообробка або ІТ, підвищує ризики вразливості до галузевих шоків.	Економічні коливання в окремих секторах можуть мати значний вплив на всю економіку країни.
Зростаючі витрати на працю	Заробітна плата в країнах Балтії зростає швидше, ніж продуктивність праці, що знижує їхню цінову конкурентоспроможність.	Компанії можуть втрачати конкурентні переваги перед виробниками з країн з нижчими витратами.
Енергетична залежність та перехід до відновлюваних джерел	Історична залежність від імпорту енергоносіїв та необхідність диверсифікації енергопостачання.	Ризики енергетичної безпеки та необхідність значних інвестицій у відновлювану енергетику.
Недостатнє залучення прямих іноземних інвестицій	Конкуренція за ПІІ з боку інших країн регіону та світу, які пропонують привабливі умови для інвесторів.	Обмеження в доступі до нових технологій, управлінських практик та фінансових ресурсів.
Бюрократія та регуляторні бар'єри	Незважаючи на покращення, адміністративні процедури можуть бути складними та тривалими.	Зниження привабливості для бізнесу, особливо для малого та середнього підприємництва.
Регіональні нерівності	Значні відмінності в рівні економічного розвитку між столицями та сільськими регіонами.	Соціальна напруга та нерівномірний розподіл ресурсів і можливостей.
Низький рівень продуктивності праці	Продуктивність праці в країнах Балтії залишається нижчою порівняно з більш розвиненими економіками ЄС.	Обмеження можливостей для підвищення заробітної плати та інвестицій.
Екологічні виклики та кліматичні зміни	Необхідність адаптації до кліматичних змін та впровадження стійких практик виробництва.	Вимоги до значних інвестицій та модернізації виробництва для відповідності екологічним стандартам ЄС.
Недостатня співпраця між наукою та бізнесом	Обмежена взаємодія між дослідницькими інститутами та приватним сектором.	Недостатня комерціалізація наукових розробок та впровадження інновацій у виробництво.
Кадровий дефіцит у високотехнологічних галузях	Брак кваліфікованих фахівців у сферах ІТ, інженерії та технологій.	Обмеження розвитку інноваційних секторів та залучення іноземних інвестицій.
Зростаючі кіберзагрози та безпека даних	Розвиток цифрових технологій супроводжується підвищенням ризиків кіберзлочинності.	Потреба в інвестиціях у кібербезпеку та захист інформаційних систем.

Джерело: розроблено автором на основі узагальнення [2; 4; 8; 16; 22]

сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності: Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF) фінансує проекти, спрямовані на зміцнення економіки, розвиток інфраструктури, інновацій та підтримку малого та середнього бізнесу; фінансова підтримка Когезійного фонду забезпечує розвиток проектів в галузі довкілля та транспортної інфраструктури, що сприяє сталому розвитку; програма «Horizon Europe» фінансує наукові дослідження та інновації, допомагаючи країнам Балтії розвивати високотехнологічні галузі; Європейський соціальний фонд (ESF) інвестує в розвиток людського капіталу, освіти, підвищення кваліфікації та соціальну інтеграцію.

Отже, зовнішньоторговельна політика ЄС значно вплинула на підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії на світових ринках. Доступ до спільного ринку ЄС забезпечив безперешкодний рух товарів та послуг, що сприяло розширенню бізнесу та залученню інвестицій. Участь у торговельних угодах ЄС з третіми країнами відкрила нові ринки та знизила торговельні бар'єри, роблячи продукцію країн Балтії більш конкурентною на глобальному рівні. Підтримка з боку європейських фондів та програм дозволила модернізувати економіку, розвивати інновації та підвищувати кваліфікацію робочої сили, що є ключовими факторами довгострокової конкурентоспроможності [23].

Незважаючи на значні переваги, які отримали країни Балтії від вступу до ЄС та участі в його зовнішньоторговельній політиці, існують і певні негативні такі аспекти та обмеження: посилення

конкуренції на внутрішньому ринку; суворі вимоги щодо стандартів та якості продукції; залежність від загальної зовнішньоторговельної політики ЄС (рис. 1). Посилення конкуренції на внутрішньому ринку ставить перед місцевими підприємствами виклики щодо підвищення ефективності та інноваційності. Суворі вимоги ЄС щодо стандартів та якості продукції можуть створювати фінансовий та адміністративний тягар для бізнесу. Залежність від загальної зовнішньоторговельної політики ЄС обмежує національну гнучкість у встановленні торговельних відносин та реагуванні на глобальні зміни. Усвідомлення та аналіз цих аспектів є важливими для розробки стратегій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності країн Балтії в умовах сучасної світової економіки. Розглянемо детальніше сутність та специфіку цих аспектів та обмежень.

Посилення конкуренції на внутрішньому ринку. Вступ країн Балтії до ЄС та приєднання до єдиного ринку означало відкриття їхніх внутрішніх ринків для товарів і послуг з усіх країн-членів ЄС. Це призвело до значного зростання конкуренції з боку більш розвинених економік Західної Європи. Малі та середні підприємства країн Балтії часто не мають достатніх ресурсів для конкурування з великими європейськими компаніями, які мають переваги в масштабах виробництва, технологіях та фінансуванні. Зростаюча конкуренція може призвести до витіснення місцевих виробників з ринку або зменшення їхньої частки, що негативно впливає на національну економіку та зайнятість [24].

Рис. 1. Основні позитивні та негативні аспекти впливу зовнішньоторговельної політики ЄС на конкурентоспроможність країн Балтії

Джерело: розроблено автором на основі систематизації [23–25]

Суворі вимоги щодо стандартів та якості продукції. Європейський Союз має одні з найсуворіших у світі вимог щодо якості, безпеки та екологічних стандартів для продукції. Це стосується як промислових товарів, так і сільськогосподарської продукції.

Для підприємств країн Балтії, особливо малого та середнього бізнесу, адаптація до цих стандартів може вимагати значних інвестицій у модернізацію обладнання, впровадження нових технологій та навчання персоналу. Дотримання регуляторних вимог може бути складним через бюрократичні процедури та необхідність вчасно оновлювати документацію, що відволікає ресурси від основної діяльності. Нездатність відповідати стандартам ЄС може призвести до обмеження доступу до внутрішнього ринку ЄС та втрати експортних можливостей [25].

Залежність від загальної зовнішньоторговельної політики ЄС. Після вступу до ЄС країни Балтії більше не мають права самостійно встановлювати зовнішньоторговельні тарифи або укладати двосторонні торговельні угоди з третіми країнами. Вони повинні дотримуватися спільної зовнішньоторговельної політики ЄС.

Загальна політика ЄС може не завжди враховувати специфічні економічні інтереси країн Балтії. Наприклад, торговельні угоди можуть бути вигіднішими для великих економік ЄС, а не для малих країн. Країни Балтії можуть страждати від торговельних санкцій або конфліктів, у яких вони не зацікавлені. Наприклад, санкції ЄС проти Росії вплинули на експортні можливості країн Балтії, враховуючи їхні історичні економічні зв'язки з Росією. Нездатність швидко реагувати на зміни в глобальній торгівлі або укладати угоди з перспективними партнерами може стримувати розвиток певних секторів економіки.

3. Формування стратегій підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії. До основних стратегій підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії було віднесено: інноваційний розвиток та технологічні інвестиції для підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії; диверсифікацію ринків збуту; підвищення кваліфікації та розвиток людського капіталу; підтримку малого та середнього бізнесу (рис. 2).

Розглянемо сутність, особливості та шляхи реалізації цих основних стратегій підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії. В рамках дослідження першої стратегії треба враховувати: роль інновацій у підвищенні якості й унікальності продукції; підтримку стартапів та науково-дослідних проектів.

Роль інновацій у підвищенні якості та унікальності продукції. Інновації є ключовим драйвером покращення якості продукції. Впровадження новітніх технологій дозволяє підприємствам країн Балтії підвищувати стандарти якості, зменшувати витрати та підвищувати ефективність виробництва. Це забезпечує відповідність продукції міжнародним стандар-

там та вимогам споживачів. Наочним прикладом є Естонські компанії, що активно впроваджують цифрові технології й автоматизацію в промисловості, що підвищує якість та надійність продукції.

Інновації сприяють розробці унікальних продуктів і послуг, які можуть зайняти нішеві позиції на світових ринках. Країни Балтії використовують свої наукові та технологічні можливості для створення продуктів з високою доданою вартістю. Наприклад, Литва стала світовим лідером у виробництві лазерних технологій і експортує свою продукцію в більш ніж 100 країн. Інноваційна продукція дозволяє підприємствам конкурувати не лише за ціною, але й за якістю та унікальністю. Це відкриває нові ринки та сегменти, підвищує впізнаваність бренду та лояльність клієнтів.

Підтримка стартапів та науково-дослідних проектів. Країни Балтії активно розвивають інноваційну екосистему через державні програми підтримки стартапів та науково-дослідних проектів. Наприклад, Startup Estonia — є національною програмою, що спрямована на розвиток стартап-екосистеми і пропонує фінансування, менторство та доступ до міжнародних мереж. А в Латвії такі проекти як, Latvian Startup Association та Innovation Voucher Program підтримують стартапи через фінансові гранти та консультації. У Литві Startup Lithuania реалізовує різноманітні програми для стартапів, включаючи акселератори та інкубатори [27].

Підтримка науково-дослідних проектів здійснюється через національні фонди та участь у європейських програмах. В рамках Програми Horizon Europe підприємства та дослідницькі установи країн Балтії отримують фінансування для інноваційних проектів.

Створення технологічних парків, інкубаторів та центрів інновацій сприяє розвитку стартапів та взаємодії між бізнесом і наукою. Прикладами таких структур є: Vilnius Tech Park в Литві — найбільший у Балтії технологічний парк, який об'єднує стартапи, інвесторів та корпорації; TechHub Riga в Латвії — стартап-кампус, що надає простір та підтримку для технологічних підприємств.

Країни Балтії залучають іноземних інвесторів та партнерів через організацію міжнародних конференцій, хакатонів та мережових заходів. Успішним прикладом є Latitude59 в Естонії — провідна стартап-конференція Балтії, яка збирає підприємців та інвесторів з усього світу.

Друга стратегія передбачає врахування наступних процесів: розширення експорту на ринки Азії, Північної Америки та інших регіонів; участь у міжнародних виставках і торговельних місіях.

Розширення експорту на ринки Азії, Північної Америки та інших регіонів. Країни Балтії історично орієнтували свій експорт на ринки ЄС та сусідніх держав. Проте для зниження залежності від окремих ринків та підвищення конкурентоспроможності вони

Рис. 2. Стратегії підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії

Джерело: розроблено автором на основі систематизації [26; 27]

активно працюють над розширенням експорту до Азії, Північної Америки та інших регіонів.

Країни Балтії збільшують співпрацю з Китаєм у рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». Литва, наприклад, експортує до Китаю молочні продукти, зернові та інші сільськогосподарські товари. Естонія та Латвія розвивають торговельні відносини з Японією та Південною Кореєю, експортують електроніку, машини та обладнання. Естонські ІТ-компанії, такі як Skure та Bolt, успішно виходять на американський ринок, пропонуючи високотехнологічні продукти та послуги. Угода про всеосяжну економічну та торговельну співпрацю між ЄС та Канадою (СЕТА) відкрила нові можливості для експорту продукції з країн Балтії. Латвія та Литва експортують сільськогосподарську продукцію до країн Перської затоки, зокрема Об'єднаних Арабських Еміратів. Країни Балтії досліджують можливості експорту до Африки та Латинської Америки, особливо в галузях ІТ та технологій.

Основними перевагами диверсифікації є: менша залежність від економічних коливань в окремих регіонах; доступ до нових клієнтів та збільшення обсягів продажів; адаптація до різних ринкових вимог стимулює інновації та покращення якості продукції.

Участь у міжнародних виставках та торговельних місіях. Участь у міжнародних виставках та торговельних місіях є ефективним інструментом для просування продукції, встановлення нових ділових контактів та вивчення світових ринкових тенденцій. Наприклад, Enterprise Estonia організує участь місцевих компаній у міжнародних виставках та на-

дає фінансову підтримку; у Латвії LIAA проводить торговельні місії та підтримує участь компаній у виставках за кордоном; в Литві Enterprise Lithuania допомагає підприємствам брати участь у міжнародних подіях та виставках.

Показовим прикладом є участь Балтійських компаній в міжнародних виставках: GITECH Technology Week в Дубаї — представлено ІТ-продукти на одному з найбільших технологічних заходів; BIO International Convention (США) — Литовські біотехнологічні компанії беруть участь у цій виставці для просування своїх інновацій. Участь у подібних заходах забезпечує: можливість встановлення прямих контактів з потенційними партнерами та інвесторами; підвищення впізнаваності бренду та презентація продукції міжнародній аудиторії; розуміння глобальних тенденцій та потреб споживачів.

В рамках дослідження третьої стратегії треба враховувати: інвестиції в освіту та професійну підготовку; програми обміну та співпраці з європейськими інституціями.

Інвестиції в освіту та професійну підготовку. Інвестиції в освіту та професійну підготовку є ключовими для розвитку людського капіталу, який є основою економічного зростання та конкурентоспроможності продукції. Висококваліфікована робоча сила здатна впроваджувати інновації, підвищувати ефективність виробництва та створювати продукти з високою доданою вартістю.

Естонія є лідером у впровадженні цифрових технологій в освіті. Програма «e-Estonia» підтримує

інтеграцію ІТ в навчальні процеси. Стратегія «Lifelong Learning» спрямована на розвиток навичок протягом життя та адаптацію освіти до потреб ринку праці.

В Латвії метою Проекту «Skola 2030» є оновлення навчальних програм, впровадження компетентнісного підходу та розвиток критичного мислення. Ефективно вкладаються інвестиції в професійну освіту — реалізується модернізація професійно-технічних навчальних закладів та програм.

У Литві Програма «Innovation in Education» передбачає впровадження нових методів навчання та технологій. А програма «Розвиток STEM-освіти» направлена на стимулювання інтересу до науки, технологій, інженерії та математики.

Активно впроваджується професійна підготовка та перекваліфікація за такими напрямками: підтримка програм, що дозволяють дорослим підвищувати кваліфікацію або отримувати нові навички; створення сучасних навчальних центрів для підготовки фахівців у різних галузях; розробка навчальних програм спільно з підприємствами для відповідності вимогам ринку праці.

Програми обміну та співпраці з європейськими інституціями. Країни Балтії активно беруть участь у програмах обміну, що сприяє міжнародній співпраці та обміну досвідом. Університети країн Балтії реалізують спільні проекти з європейськими партнерами. Дослідницькі установи отримують фінансування для реалізації інноваційних проектів спільно з європейськими інституціями.

Прикладами співпраці з європейськими університетами та дослідницькими центрами є: участь у Baltic University Programme, що об'єднує університети регіону Балтійського моря для спільних освітніх та дослідницьких ініціатив; можливість отримання подвійних дипломів — університети країн Балтії пропонують програми, які дозволяють отримати дипломи двох закладів.

Четверта стратегія — підтримка малого та середнього бізнесу — передбачає врахування таких процесів як: спрощення доступу до фінансування; консультативна та інформаційна підтримка.

Спрощення доступу до фінансування. Країни Балтії активно працюють над спрощенням доступу малого та середнього бізнесу до фінансування, що є ключовим фактором для їхнього розвитку та підвищення конкурентоспроможності продукції. Так в Естонії державна установа «Фонд KredEx» надає гарантії по кредитах, кредити та венчурний капітал для малого та середнього бізнесу з метою сприяння розвитку підприємництва і покращення доступу до фінансування для компаній, які не можуть отримати фінансування на ринкових умовах.

Аналогічно в Латвії «Фонд розвитку ALTUM» (також державна фінансова установа) пропонує фінансові інструменти, включаючи кредити, гарантії та інвестиції в капітал для малого та середнього

бізнесу. ALTUM спрямований на підтримку бізнесу в різних секторах економіки.

В Литві інвестиційна та бізнес-гарантійна установа INVEGA, яка забезпечує фінансування, гарантії та субсидії для малого і середнього бізнесу, а також допомагає підприємствам отримувати кредити, надаючи гарантії банкам.

Крім того, країни Балтії беруть участь у програмі ЄС COSME, яка спрямована на полегшення доступу малого та середнього бізнесу до фінансування та покращення умов для підприємництва.

Слід також відзначити, що країни Балтії стають центрами FinTech-інновацій, пропонуючи альтернативні платформи фінансування для малого та середнього бізнесу, такі як краудфандинг та P2P-кредитування. Наприклад, Естонська платформа Bondora надає можливість отримання позик для бізнесу та індивідуальних інвесторів.

Консультативна та інформаційна підтримка. Країни Балтії створили спеціалізовані агентства для надання консультативної та інформаційної підтримки малого та середнього бізнесу. В Естонії Enterprise Estonia (EAS) надає консультації з питань експорту, інновацій, розвитку бізнесу і залучення інвестицій, а також організовує навчальні програми та семінари для підприємців. В Латвії Агентство інвестицій та розвитку Латвії (LIAA) пропонує підтримку в експорті, інноваціях та залученні інвестицій, консультує підприємців щодо розвитку бізнесу та міжнародної співпраці. Литовська Державна установа Enterprise Lithuania сприяє розвитку малого та середнього бізнесу шляхом надання інформації, консультацій та навчання, а також підтримує експортні можливості та інтернаціоналізацію бізнесу. Крім того, бізнес-інкубатори надають підприємцям офісні приміщення, менторство та доступ до мережі контактів. Прикладом в Естонії є Tehnopol — науковий парк та бізнес-інкубатор, що підтримує технологічні компанії. А акселератори реалізують інтенсивні програми розвитку для стартапів, допомагаючи швидко масштабувати бізнес.

Також на навчальних семінарах та вебінарах підприємцям надаються знання з управління бізнесом, маркетингу, фінансів та міжнародної торгівлі. А на онлайн-ресурсах забезпечується доступ до інформаційних матеріалів, посібників та інструментів для розвитку бізнесу.

Широко розповсюджені мережі та асоціації підприємців, які сприяють обміну досвідом, налагодженню співпраці та захисту інтересів малого та середнього бізнесу. Як приклад, є Латвійська асоціація підприємців малого та середнього бізнесу.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

1. Показано, що дослідження впливу зовнішньоторговельної політики ЄС на конкурентоспроможність продукції країн Балтії на світових ринках є актуальними з урахуванням: потреби в адаптації до мінливих умов міжнародної торгівлі та глобаль-

них викликів; необхідності розроблення ефективних стратегій підвищення конкурентоспроможності на основі реальних даних та аналізу; важливості використання досвіду країн Балтії для інших держав, що прагнуть інтеграції до ЄС або вже є його членами.

2. Визначено основні фактори зовнішньоторговельної політики ЄС, що впливають на конкурентоспроможність продукції країн Балтії: доступ до ринків та торговельних угод; державна політика та регуляторне середовище; міжнародні стандарти та сертифікація; політична стабільність та правове середовище; захист інтелектуальної власності; глобалізація та міжнародна експансія; екологічна відповідальність та стійкість; інновації та технологічний розвиток; інфраструктура та логістика. Показано, що ці фактори визначають можливості експорту, вимоги до продукції, стандарти якості та безпеки, а також умови конкуренції на світових ринках.

3. Досліджено основні проблемні питання конкурентоспроможності країн Балтії. Встановлено, що вирішення цих проблемних питань є критичним для підвищення конкурентоспроможності країн Балтії на світових ринках. Це вимагає комплексного підходу, що включає інвестиції в людський капітал, інфраструктуру, інновації та створення сприятливого бізнес-клімату. Співпраця з ЄС та використання можливостей зовнішньоторговельної політики можуть сприяти подоланню цих викликів.

4. Показано, що зовнішньоторговельна політика ЄС значно вплинула на підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії на світових ринках. Доступ до спільного ринку ЄС забезпечив безперешкодний рух товарів та послуг, що сприяло розширенню бізнесу та залученню інвестицій. Участь у торговельних угодах ЄС з третіми країнами відкрила нові ринки та знизила торговельні бар'єри, роблячи продукцію країн Балтії більш конкурентною на глобальному рівні. Підтримка з боку європейських фондів та програм дозволила модернізувати економіку, розвивати інновації та підвищувати кваліфікацію робочої сили, що є ключовими факторами довгострокової конкурентоспроможності.

5. Показано, що інноваційний розвиток та технологічні інвестиції є ключовими факторами підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії. Впровадження інновацій підвищує якість та унікальність продукції, відкриваючи нові ринки та

можливості для експорту. Активна підтримка стартапів та науково-дослідних проєктів з боку держави та міжнародних програм сприяє розвитку інноваційної екосистеми, залученню інвестицій та підвищенню технологічного рівня економіки. Співпраця між бізнесом, наукою та урядом створює сприятливі умови для стійкого економічного зростання та інтеграції країн Балтії у глобальний інноваційний простір.

6. Диверсифікація ринків збуту є стратегічним напрямом для підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії. Розширення експорту на нові ринки, такі як Азія, Північна Америка та Близький Схід, дозволяє знизити залежність від традиційних ринків і відкриває нові можливості для зростання. Участь у міжнародних виставках та торговельних місіях сприяє встановленню ділових контактів, підвищенню впізнаваності продукції та вивченню потреб глобального ринку. Підтримка з боку державних агентств забезпечує підприємствам необхідні ресурси та інформацію для успішної експансії на міжнародні ринки.

7. Обґрунтовано, що підвищення кваліфікації та розвиток людського капіталу є стратегічно важливими для підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії на світових ринках. Інвестиції в освіту та професійну підготовку забезпечують створення висококваліфікованої робочої сили, здатної впроваджувати інновації та відповідати вимогам сучасної економіки. Програми обміну та співпраці з європейськими інституціями сприяють інтеграції в міжнародний освітній та науковий простір, обміну досвідом та кращими практиками, що позитивно впливає на розвиток економіки та суспільства в цілому.

8. Проілюстровано, що підтримка малого та середнього бізнесу через спрощення доступу до фінансування та надання консультаційної та інформаційної підтримки є ключовим фактором для підвищення конкурентоспроможності продукції країн Балтії. Державні програми та ініціативи створюють сприятливе середовище для розвитку підприємництва, стимулюють інновації та сприяють інтеграції малого та середнього бізнесу у міжнародні ринки.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на визначенні ролі прямих іноземних інвестицій у розвитку зовнішньоторговельних відносин та економічного зростання країн Балтії.

Література

1. World Bank. (2017). EU Regular Economic Report: From Uneven Growth to Inclusive Development. URL: <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/eu-regular-economic-report> (дата звернення: 22.09.2024).
2. European Commission. (2020). European Union Trade in Goods. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/statistics/> (дата звернення: 22.09.2024).
3. European Commission. (2021). EU Trade Agreements. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/> (дата звернення: 18.09.2024).
4. OECD. (2019). Regulatory Policy in Lithuania. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/fr/governance/regulatory-policy-in-lithuania_9789264239340-en (дата звернення: 27.09.2024).
5. European Commission. (2021). European Innovation Scoreboard 2021. URL: <https://ec.europa.eu/innovation-scoreboard> (дата звернення: 27.09.2024).
6. World Economic Forum. (2020). The Global Competitiveness Report 2020. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020> (дата звернення: 27.09.2024).
7. OECD. (2021). OECD Economic Surveys: Estonia 2021. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-estonia_22212302 (дата звернення: 27.09.2024).
8. European Environment Agency. (2020). The European environment — state and outlook 2020. URL: <https://www.eea.europa.eu/soer-2020> (дата звернення: 18.09.2024).
9. Rail Baltica. (2021). About the Project. URL: <https://www.railbaltica.org/about-rail-baltica/> (дата звернення: 18.09.2024).
10. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. *Harvard Business Review*. 1990. Vol. 68, № 2. P. 73–93. URL: <https://hbr.org/1990/03/the-competitive-advantage-of-nations> (дата звернення: 18.09.2024).
11. Masso J., Vahter P., Varblane K. The Role of Global Value Chains in the Estonian Economy. *Journal of Economic Surveys*. 2019. Vol. 33. № 1. P. 179–203. doi: 10.1111/joes.12260.
12. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2020, 2020. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020> (дата звернення: 18.09.2024).
13. Мелих О. Протекціонізм у ЄС: вплив на ринкові відносини з країнами-партнерами. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30, № 1. Ч. 2. С. 91–99. doi: <https://doi.org/10.35774/econa2020.01.02.091>.
14. International Organization for Standardization (ISO). Quality management principles. URL: <https://www.iso.org/iso-9001-quality-management.html> (дата звернення: 18.09.2024).
15. OECD. Skills Matter: Additional Results from the Survey of Adult Skills. OECD Publishing, 2016. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/education/skills-matter_1f029d8f-en (дата звернення: 22.09.2024).
16. World Bank. Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies. URL: <https://www.doing-business.org/> (дата звернення: 18.09.2024).
17. European Commission. EU Trade Agreements. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/negotiations-and-agreements_en (дата звернення: 18.09.2024).
18. World Intellectual Property Organization (WIPO). Understanding Intellectual Property. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4528> (дата звернення: 18.09.2024).
19. Estonian Investment Agency, Estonia's ICT Sector Overview, 2023. URL: <https://investinestonia.com> (дата звернення: 18.09.2024).
20. Ministry of Economics of the Republic of Latvia. Industry and Services, 2023. URL: <https://www.em.gov.lv> (дата звернення: 18.09.2024).
21. Invest Lithuania. Laser and Biotechnology Industries in Lithuania, 2023. URL: <https://investlithuania.com> (дата звернення: 18.09.2024).
22. ENISA (2021). National Cyber Security Strategies in the EU. URL: <https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/ncss-map> (дата звернення: 18.09.2024).
23. Ministry of Finance of the Republic of Latvia. EU Funds and Foreign Financial Assistance. URL: <https://www.fm.gov.lv/en/eu-funds-and-foreign-financial-assistance> (дата звернення: 18.09.2024).
24. European Commission. (2018). Annual Report on European SMEs 2017/2018. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/32601> (дата звернення: 18.09.2024).
25. World Bank. (2020). Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies. URL: <https://www.doingbusiness.org/> (дата звернення: 18.09.2024).
26. OECD. OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2021. URL: <https://www.oecd.org/sti/> (дата звернення: 18.09.2024).
27. Startup Estonia. URL: <https://www.startupestonia.ee/> (дата звернення: 18.09.2024).

References

1. World Bank. (2017). EU Regular Economic Report: From Uneven Growth to Inclusive Development. URL: <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/eu-regular-economic-report>.

2. European Commission. (2020). European Union Trade in Goods. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/statistics/>.
3. European Commission. (2021). EU Trade Agreements. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/>.
4. OECD. (2019). Regulatory Policy in Lithuania. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/fr/governance/regulatory-policy-in-lithuania_9789264239340-en.
5. European Commission. (2021). European Innovation Scoreboard 2021. URL: <https://ec.europa.eu/innovation-scoreboard>.
6. World Economic Forum. (2020). The Global Competitiveness Report 2020. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>.
7. OECD. (2021). OECD Economic Surveys: Estonia 2021. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-estonia_22212302.
8. European Environment Agency. (2020). The European environment — state and outlook 2020. URL: <https://www.eea.europa.eu/soer-2020>.
9. Rail Baltica. (2021). About the Project. URL: <https://www.railbaltica.org/about-rail-baltica/>.
10. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. *Harvard Business Review*. 1990. Vol. 68. № 2. Pp. 73–93. URL: <https://hbr.org/1990/03/the-competitive-advantage-of-nations>.
11. Masso J., Vahter P., Varblane K. The Role of Global Value Chains in the Estonian Economy. *Journal of Economic Surveys*. 2019. Vol. 33, № 1. P. 179–203. doi: 10.1111/joes.12260.
12. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2020, 2020. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>.
13. Melikh O. Proteksionizm u YeS: vplyv na rynkovi vidnosyny z krainamy-partneramy [Protectionism in the EU: impact on market relations with partner countries]. *Economic analysis*. 2020. Vol. 30, No. 1. Part 2. P. 91–99. doi: <https://doi.org/10.35774/econa2020.01.02.091> [in Ukrainian].
14. International Organization for Standardization (ISO). Quality management principles. URL: <https://www.iso.org/iso-9001-quality-management.html>.
15. OECD. Skills Matter: Additional Results from the Survey of Adult Skills. OECD Publishing, 2016. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/education/skills-matter_1f029d8f-en.
16. World Bank. Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies. URL: <https://www.doing-business.org/>.
17. European Commission. EU Trade Agreements. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/negotiations-and-agreements_en.
18. World Intellectual Property Organization (WIPO). Understanding Intellectual Property. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4528>.
19. Estonian Investment Agency, Estonia's ICT Sector Overview, 2023. URL: <https://investinestonia.com>.
20. Ministry of Economics of the Republic of Latvia. Industry and Services, 2023. URL: <https://www.em.gov.lv>.
21. Invest Lithuania. Laser and Biotechnology Industries in Lithuania, 2023. URL: <https://investlithuania.com>.
22. ENISA (2021). National Cyber Security Strategies in the EU. URL: <https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/ncss-map>.
23. Ministry of Finance of the Republic of Latvia. EU Funds and Foreign Financial Assistance. URL: <https://www.fm.gov.lv/en/eu-funds-and-foreign-financial-assistance>.
24. European Commission. (2018). Annual Report on European SMEs 2017/2018. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/32601>.
25. World Bank. (2020). Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies. URL: <https://www.doingbusiness.org/>.
26. OECD. OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2021. URL: <https://www.oecd.org/sti/>.
27. Startup Estonia. URL: <https://www.startupestonia.ee/>.